

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ

**Соціально-педагогічна робота з військовослужбовцями в
умовах медичних установ**

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»)

студентки 4 курсу 42 групи

галузізнань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

6.010106 Соціальна педагогіка

Назарчук Тетяни Миколаївни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент **І. В. Літяга**

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,

завідувач кафедри природничих та

соціально-гуманітарних дисциплін

КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства» **І. М. Круковська**

м. Житомир – 2015 рік

Допущено до захисту
протокол засідання кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності
№ 11 від 18 травня 2015 року

Оцінка:

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

ECTS: _____

Члени комісії:

(підпис)

Сейко Н.А.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Коляденко С.М.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Павлик Н.П.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Тарасенко Н.Л.
(прізвище та ініціали)

План

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями	3 6
1.1. Сутність та функції соціально-педагогічної роботи.....	6
1.2. Особливості соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями	11
1.3. Медичні установи для військовослужбовців	26
Висновки до 1 розділу	34
РОЗДІЛ 2. Дослідження рівня соціальної адаптації до мирного життя військовослужбовців, які перебували в зоні проведення АТО	36 36
2.1 Програма емпіричного дослідження рівня соціальної адаптації до мирного життя військовослужбовців, які перебували в зоні проведення АТО	36
2.2. Результати емпіричного дослідження рівня соціальної адаптації військовослужбовців, які знаходяться в медичних установах, внаслідок перебування в зоні проведення АТО.....	38
2.3. Програма соціально-педагогічної діяльності з військовослужбовцями в умовах медичних установ.....	51
2.4. Закон України «Про охорону праці» у військових частинах, військових навчальних закладах установах, організаціях та на підприємствах Міністерства оборони України.....	60
Висновки до 2 розділу	62
Загальні висновки.....	64
Список використаних джерел	68
Додатки.....	74

Вступ

Актуальність проблеми: На сьогоднішній день стає зрозумілим, що Україна переживає чи не найтривожніші часи в новітній історії, що обумовлює цілу низку проблем у соціальному житті країни. Невизначеність перспектив майбутнього життя, зміна стереотипів життєдіяльності, дефіцит сприятливого соціального середовища для соціалізації особистості, все це є результатом нинішньої кризової ситуації в Україні. Визначені проблеми не можуть бути вирішені без системного втручання соціальних педагогів, реалізація професійної діяльності яких направлена на сферу допомоги людям в означених процесах соціального життя. Діяльність соціального педагога орієнтується на створення та підтримання сприятливих умов соціальної адаптації та соціалізації особистості.

Також варто відзначити, що особливістю соціально-педагогічної роботи є націленість на позитивний соціальний розвиток особистості наряду з вирішенням суб'єктивних проблем особистості. Її головним завданням є – навчити людину самотійно вирішувати життєві проблеми, тобто адаптуватися до умов життя в соціальному середовищі. У своїй професійній діяльності соціальні педагоги керуються наступними законодавчими актами: Закон України «Про соціальні послуги» - в цьому законі визначені основні правові та організаційні засади надання соціальних послуг особам, які знаходяться у складних життєвих обставинах та вимагають сторонньої допомоги; Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» - цей Закон визначає правові та організаційні засади соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю; Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 1999 р. № 1923 «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями».

Проаналізувавши наукову літературу з визначеної проблеми дослідження, нами було виявлено, що на даний момент в українському суспільстві, на жаль, немає чіткої визначеної системи соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями військових та їх родинами.

Ця ситуація пояснюється недостатньою соціальною орієнтацією державної соціальної політики, низьким рівнем фінансування соціальних програм, а також відсутністю кваліфікованих фахівців з соціально-педагогічної роботи, що спеціалізовані за напрямом: «Соціальна робота з військовослужбовцями».

Специфіка соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями розглядалася такими вченими, як: Андреева Т. І., Беденко-Зваридчук О. А., Дубровіна І. В., Куліков В. І., Легуша С. М., Максимова Н. Ю., Шипіцина Л. М., та інші.

Враховуючи актуальність даної проблеми, темою нашого дослідження обрано «Соціально-педагогічна робота з військовослужбовцями в умовах медичних установ».

Предметом дослідження є методи, форми та засоби соціально-педагогічної діяльності з військовослужбовцями, що знаходяться у медичних установах після перебування в зоні проведення АТО.

Об'єктом дослідження є соціально-педагогічна робота з військовослужбовцями.

Завдання:

1. Охарактеризувати особливості соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями.
2. Дослідити рівень соціальної адаптації військовослужбовців, що знаходяться в медичних установах, внаслідок перебування в зоні проведення АТО.
3. Розробити програму соціально-педагогічної діяльності з військовослужбовцями, які перебувають у медичних установах.

Мета дослідження – дослідження рівня соціальної адаптації військовослужбовців, що знаходяться в медичних установах, внаслідок перебування в зоні проведення АТО.

Методи дослідження – для виконання поставлених завдань дослідження ми використали аналіз науково-педагогічних джерел, порівняння, узагальнення, систематизацію, опитування, статистичні методи якісної та кількісної обробки отриманих даних.

Експериментальна база дослідження – дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базіопитаних військовослужбовців, які перебувають у військовому шпиталі (ВЧ А1065) у м. Житомир.

Теоретичне значення дослідження – узагальнено і систематизовано наукові дослідження про специфіку та сутність соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями в умовах медичних установ.

Практичне значення дослідження – розроблено програму соціально-педагогічної діяльності з військовослужбовцями, які перебувають в медичних установах.

Апробація роботи – зміст та актуальність наукової роботи викладено у науковій публікації автора: Назарчук Т. М. Соціально-педагогічна робота з військовослужбовцями в умовах медичних установ // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник наукових робіт викладачів та студентів / за заг. ред. Н. П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015. — Вип. 4. — С. 63—64.

Структура роботи – бакалаврська робота складається з вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (50 найменувань). Робота викладена на 111 сторінках друкованого тексту та 37 сторінок додатків.

Загальні висновки

1. Охарактеризувавши особливості соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями, ми прийшли до наступних висновків. Під соціальною роботою слід розуміти допомогу, яка надається індивідам та соціальним групам, які знаходяться у кризовій життєвій ситуації, важкому положенні, тобто не мають змоги справитися з власними труднощами самостійно та потребують втручання спеціалістів. Військово-соціальною роботою називають соціальну роботу з військовослужбовцями. Військово-соціальна робота надається для задоволення соціальних потреб різних категорій населення, а саме: військовослужбовці, особи, які були звільнені з військової служби та члени їх сімей. Метою військово-соціальної роботи є налагодження взаємодії особи та соціально-військового середовища, певного військового соціуму.

Об'єктом соціальної роботи виступають військовослужбовці як соціальна група. Проблеми учасників бойових дій, а також збройних конфліктів складають особливу категорію клієнтів, які в свою чергу потребують реадaptaції до мирного життя. Під час роботи соціального педагога з військовослужбовцями в умовах медичних установ важливим моментом є соціальна адаптація військовослужбовців до мирного життя.

Аналіз вивченої літератури з проблеми дослідження показав, що комплекс заходів у соціальній роботі з різними категоріями військовослужбовців у даний момент знаходиться у стадії становлення та має характер незавершеності формування нових принципів життєдіяльності.

Отже, можна твердити, що важливою проблемою на сьогодні є недостатній рівень соціальної адаптації військовослужбовців до мирного життя (цивільного життя). Під соціальною адаптацією слід розуміти процес пристосування особистості до нових соціальних умов та соціального середовища. Відповідно, під соціальною адаптацією військовослужбовців ми розуміємо діяльність військового управління та органів державної влади. Забезпечення рівня успішної соціальної адаптації військовослужбовців є одним із аспектів

вирішення даної проблеми та як наслідок надасть змогу людям (військовослужбовцям) перейти до різних видів діяльності.

2. Дослідивши рівень соціальної адаптації військовослужбовців в умовах медичних установ, в наслідок перебування в зоні проведення АТО, можемо узагальнити наступне. Дослідження рівня соціальної адаптації

військовослужбовців в умовах медичних установ проводилось з 40 військовослужбовцями. Дослідження було проведено на базі військового шпиталю ВЧ А1065 м. Житомира. В межах нашого дослідження, було використано опитувальник С. І. Яковенка «ОСАДА», який надав нам можливість оцінити стан адаптованості особистості. У першому опитувальнику ми визначали соціально-психологічні проблеми та емоційний стан, який пов'язаний з переходом від зони бойових дій до мирного життя.

Перевагою пропонованого опитувальника, на наш погляд, є швидкість отримання даних, а також можливість для респондента «без зайвих слів покаржитися на життя», вказати на ті проблеми, з якими він «не справляється», які мають загрозу «поведінкового зриву».

Методика дослідження Ч. Д. Спілберга, Ю. Л. Ханіна «Шкала оцінки рівня реактивної та особистісної тривожності», яка надала нам можливість виявити рівень тривожності опитуваних респондентів, «самеця характеристика визначалася нами як одна із складових успішної соціальної адаптації». Виходячи з результатів обробленого опитувальника можна зробити наступні висновки: 14 респондентів мають низький рівень реактивної тривожності, тобто респонденти вимагають підвищення почуття відповідальності і уваги до мотивів діяльності; 23 респонденти – помірний рівень реактивної тривожності, тобто – респонденти адекватно сприймають реальні ситуації; у 3х респондентів виявлений високий рівень реактивної тривожності, що допускає схильність до появи стану тривоги у людини в ситуаціях оцінки його компетентності.

11 респондентів мають низький рівень особистісної тривожності, тобто респонденти вимагають підвищення почуття відповідальності та уваги до

мотивів діяльності; 8 респондентів – помірний рівень особистісної тривожності, тобто респонденти адекватно сприймають реальні ситуації; 21 респондент має високий рівень особистісної тривожності, що припускає схильність до появи стану тривоги у людини в ситуації оцінки його компетентності.

Також у дослідженні було використано багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (МЛО-АМ), розроблений А. Г. Маклаковим та С. В. Чермяніним. Дана методика є завершальним показником у комплексі цілей емпіричного дослідження нашої бакалаврської роботи, оскільки вона призначена для оцінки адаптаційних можливостей особистості з урахуванням деяких психофізіологічних та соціально-психологічних характеристик, саме вони визначають особливість соціального та нервово-психічного розвитку.

В основу методики покладено уявлення про адаптацію, як про безперервний процес активного пристосування людини до постійно мінливих умов соціального середовища і професійної діяльності. Ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки реально людина сприймає себе і свої соціальні зв'язки, точно порівнює свої потреби з наявними можливостями і усвідомлює мотиви своєї поведінки. Спотворене або недостатньо розвинене уявлення про себе призводить до порушення адаптації, що може супроводжуватися підвищеною конфліктністю, порушенням взаємин, зниженням працездатності й погіршенням стану здоров'я. Випадки глибокого порушення адаптації можуть призводити до грубих порушень військової дисципліни, правопорядку, суїцидальних вчинків, зриву професійної діяльності та розвитку хвороб.

Таким чином, на основі даних нашого дослідження, можемо підтвердити те, що ефективність соціальної адаптації прямо залежить від того, наскільки людина може оцінити себе, тобто можливість порівнювати власні потреби з наявними можливостями та усвідомлювати мотиви власної поведінки. Погіршення адекватної самооцінки може призвести до порушень соціальної адаптації, як наслідок можлива висока конфліктність,

занижена самооцінки, порушення взаємин та зміна стану здоров'я. Порушення військової дисципліни, правопорядку, зрив професійної діяльності, суїцидальні спроби та погіршення стану здоров'я, як наслідок призводить до глибокпорушень адаптації.

3. Проаналізувавши результати проведеного дослідження, нами була розроблена програма «Соціально-педагогічна діяльність з військовослужбовцями в умовах медичних установ», у реалізації якої беруть участь, як соціальні педагоги, так і психологи. Метою програмою є підвищення рівня соціальної адаптації військовослужбовців, що перебували в зоні бойових дій, до нових умов життя. Ця програма включає два взаємопов'язані та послідовно здійснювані тренінги, а саме: тренінг розвитку моральної свідомості військовослужбовців та тренінг побудови соціальних взаємовідносин військовослужбовців з іншими людьми, а також інші соціально-педагогічні техніки, що допоможуть військовим успішно завершити процес соціальної адаптації.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология : учебник для ВУЗов / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 267 с.
2. Архипова С. П. Методи та технології роботи соціального педагога / автори-уклад. : С. П. Архипова, Г. Я. Майборода, – К. : Видавничий дім «Слово», 2011. – 396 с.
3. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методологічні основи : монографія / Безпалько О. В. ; М-во освіти і науки України ; Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук. – К. : Наук. світ, 2006. – 363 с.
4. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф. Б. Березин ; АН СССР, Дальневост. отд-ние, ин-т биол. пробл. Севера, М-во здравоохранения СССР, 1-й Моск. мед. ин-т им. И. М. Сеченова. – Л. : Наука. Ленингр. отд-ние, 1988. – 268 с.
5. Бирюли Е. Социально-психологическая адаптация уволенных в запас [Електронний ресурс] / Е. Бирюли // Електронна бібліотека. – Режим доступу до журн. : – [http://www. mneru.ru/faculty/iao/570/586/584/](http://www.mneru.ru/faculty/iao/570/586/584/). — Голов. з екрану.
6. Бойко В. В. Методика диагностики доминирующей стратегии психологической защиты в общении / В. В Бойко – М. : Аспект Пресс, 2005. – 231 с.
7. Булах О. Ю. Основні напрями реформування системи медичного забезпечення Збройних Сил України в сучасних умовах / О. Ю. Булах, В. Г. Лівінський // Військова медицина України. – 2013. – № 2. – Т. 13 – С. 20–27.
8. Взаимоотношения военнослужащих и пути их формирования / [авт. тексту С. Буранов]. – М. : ГУВР, 1993. – 168 с.
9. Військові медичні заклади України [Електронний ресурс] // – Режим доступу до журн. : – <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. — Голов. з екрану.

10. Волошина І. А. Психологічна підтримка військовослужбовців / Л. Г. Жідунова, Л. Г. Кузнєцова. – М., 2001. – 215 с.
11. Гатвінський О. М. Професійна адаптація військовослужбовців, звільнених у запас / О. М. Гатвінський, Є. В. Слабніна. – Саратов : Міністерство праці та соціального розвитку РФ, 2000. – 276 с.
12. Жаховський В. О. Система управління медичним забезпеченням Збройних Сил України : потреба в удосконаленні / В. О. Жаховський, О. Ю. Булах, В. І. Стриженко // Наука і оборона. – 2013. – № 1. – С. 23–27.
13. Заместителю командира подразделения по воспитательной работе, вступающему в должность : учеб.-метод. пособие / [авт. тексту А. Л. Смирнов]. – Новосибирск : НВВКУ, 2007. – 140 с.
14. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверєва, С. Р. Хлебик : навч. посібник. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
15. Липский И. А. Военно-социальная работа на уровне человека / И. А. Липский // Армия и общество. – 1998. – № 1. – С. 84–95.
16. Лугова О. М. Дезадаптація військовослужбовців – учасників бойових дій і шляхи зниження її негативного впливу на соціум / О. М. Лугова // Людина і суспільство : на межі тисячоліть : Міжнародний збірник наукових праць. – Воронеж, 2003. – № 2 – 230 с.
17. Маклакова А. Г. Психология и педагогика. Военная психология : учеб. для вузов / А. Г. Маклакова. – СПб. : Питер. 2005. – 464 с.
18. Можаровський В. М. Збройні Сили України повинні відповідати сучасним вимогам / В. М. Можаровський // Війська України. – 2012. – № 1–2 (138). – С. 6–11.
19. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики : учеб. [для студ. выс. пед. учеб. завед.] / Ф. А. Мустаева. – М. : Академический проект, 2002. – 416 с.

20. Муцинов С. С. Молодые воины: воспитание и адаптация в коллективе / С. С. Муцинов. – М. : Ин-т военной истории МО РФ, 1989. – 243 с.
21. Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : – <http://www.nmu.edu.ua/e7.php>. – Голов. з екрану.
22. Никитина Л. Е. Социальная педагогика : учеб. [пособ. для вузов.] / Л. Е. Никитина. – М. : Академический проект, 2003. – 272 с.
23. Певень Л. В. Стан і перспективи вирішення соціальних проблем військовослужбовців / Л. В. Певень, А. І. Шишканов // Соціологічні дослідження. – 2002. – № 5. – С. 76–92.
24. Про перелік закладів і установ освіти, охорони здоров'я та соціального захисту і посад, робота яка дає право на пенсію за вислугу років : офіц. текст : за станом на 4 лист. 1993 р. / Постанова Кабінету Міністрів України. – Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2006. – 21 с.
25. Проблеми комплектування армії і флоту, як і раніше гострі / [Ракурс : Теорія. Практика. Інформація]. – М. : ГУВР ЗС РФ. – 2001. – № 2. – С. 23–36.
26. Профорієнтація та соціальна підтримка військовослужбовців, звільнених у запас / [под ред. І. В. Стазаевой]. – Саратов, 1995. – 240 с.
27. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка : метод. посіб. /Н. А. Сейко. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 260 с.
28. Семигіна Т. В. Введення в соціальну роботу : навч. посіб. / Т. В. Семигіна, І. М. Грига. – К. : «Фенікс», 2001. – 160 с.
29. Сенокосов Ж. Г. К проблеме адаптации молодых воинов к воинской службе / Ж. Г. Сенокосов ; [материалы третьей научной конференции по советской военной психологии]. – М. : ВПА, 1991. – 110 с.
30. Серебряков О. М. : Через Житомирський військовий шпиталь вже пройшло більше 2000 учасників АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://reporter.zt.ua/news/16591-serebriakov-cherez->

zhytomyrskiy-viiskoviy-shpytal-vzhe-proishlo-bilshe-2000-uchasnykiv-ato. –
Голов. з екрану.

31. Слюсар І. М. Посттравматичний стресовий розлад у працівників дорожньо-патрульної служби Державтоіспекції: профілактика, психологічна діагностика та корекція : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.06 / Слюсар Інна Миколаївна. – К., 2005. – 211 с.

32. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / І. Д. Зверева. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 336 с.

33. Стаття 11 із змінами, внесеними згідно із Законами № 2171-III від 21.12.2000, № 662-IV від 03.04.2003, № 1768-IV від 15.06.2004; в редакції Закону № 328-V від 03.11.2006.

34. Стаття 16 із змінами, внесеними згідно із Законами N 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006, N 2592-VI (2592-17) від 07.10.2010; в редакції Закону N 3611-VI (3611-17) від 07.07.2011.

35. Стаття 17 в редакції Закону N 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006.

36. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. – СПб. : Питер, 2001. – 272 с. – (Серия «Практикум по психологии»).

37. Телелим В. М. Найважливіші аспекти розвитку збройної боротьби / В. М. Телелим // Війська України. – 2012. – № 1–2 (138). – С. 12–17.

38. Теория социальной работы : учеб. / [под. ред. проф. Е. И. Холостовой]. – М. : Юрист, 2001. – 334 с.

39. Технология социальной работы / [под ред. И. Г. Зайнышева]. – М. : Владос, 2002. – 210 с.

40. Технології соціальної роботи: підручник / [за заг. ред. проф. Є. І. Холостовой]. – М. : ИНФРА-М, 2003. – С. 344–362.

41. Трубавіна І. М. Концепція «допомоги для самопомоги» в соціальній роботі в Україні / І. М. Трубавіна // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2003. – № 2. – С. 44.

42. Тюття Л. Т. Соціальна робота : теорія і практика / Л. Т. Тюття, І. Б. Іванова. – К. : Знання, 2008. – 504 с.
43. Узагальнений медичний звіт за Збройні Сили України. – К. : Військово-медичний департамент МО України. – 2013. – № 2. – С. 35.
44. Українська військова медична академія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://users.i.kiev.ua/~umma/>. – Голов. з екрану.
45. Шакурова М. В. Методика и технология работы социального педагога : учеб. пособ. / М. В. Шакурова. – М. : Издательский центр "Академия", 2004. – 272 с.
46. Ягупов В. В. Військова психологія : підруч. / В. В. Ягупов. – К. : Тандем, 2004. – 656 с.
47. Brown G. W. Traumatic Stress / G. W. Brown et all. // Brit. J. Psychiatr. – 1985. – Vol. 147. – P. 612–622.
48. McFarlane A. C. Long-term psychiatric morbidity after a natural disaster: Implications for disaster planners and emergency services / A. C. McFarlane // Medical Journal of Australia. – 1986. – № 14. – P. 561–563.
49. Quarantelli E. L. posttraumatic stress disorder / E. L. Quarantelli, R. R. Dynes // Amer. Rev. Soc. – 1977. – Vol. 3. – P. 23–49.
50. Terence M. Keane, PhD The epidemiology of posttraumatic stress disorder : some comments and concerns / Terence M. Keane, PhD // Ptsd Research Quarterly. – 1990. – Vol. 1, № 3. – P. 46–61.